

A CSÍKRÁKOSI ERŐDTEMPLOM TORNYA

Bálint Tamás, Péter Beáta

A csíkrákosi-göröcsfalvi római katolikus erődtemplom a bástyaszerű tornyán lévő rejtélyes ábrázolásokról vált híressé. A négyzetes kockákba osztott, figurákkal díszített festménysorozaton állatok, emberek, égitestek, különféle jelek tűnnek fel, amelyek értelme mindmáig megfejtetlen. A toronyhoz kapcsolódik egy friss botrány is: a 2001–2004 között végzett szakszerűtlen restaurálás következményeit csak most sikerült anyagjából felszámolni.

Csíkrákos a Rákos-patak mentén, a Középsíki-medence kijáratánál fekszik. A község fölötti magaslaton áll a középkori eredetű erődtemplom, mely – bár csíkrákosiként van számontartva – a ma vele teljesen egybeépült Göröcsfalva területén található. Csíkrákos az 1332. évi pápai tizedjegyzékben már megjelenik.

A torony és képei

A templom tornyának építési idejét egy 2018-as dendrokronológiai kutatás során sikerült meghatározni. A Botár István régész által vezetett dendrolab.ro honlapján ez áll: egy „2018-ban ismételt helyszíni munka során a torony első emeletén, az északi falban talált fenyőfa építési állványból fűrészeltünk szeletet (13. minta). A mindössze 36 éves minta évgyűrűsorát a 2020-ban összeállított csíki középkori lucfenyő-kronológia 1463 és 1498 közé keltezi. Eszerint az állvány építéséhez 1498/1499 telén kivágott lucfenyőt használtak fel, ami a torony építését a 16. század elejére valószínűsíti.”

Az állványzatfa kivágásának ideje (1498/1499 tele) mindenben egybevág Keöpeczi Sebestyén József heraldikus, a Román Királyság címerének tervezője megállapításával, aki a torony festményeinek készítőjét is megnevezi: „A torony kívül a maga egészében festve van. Quaderezés s ezek közt rendszertelenül vörös festéssel állatok, emberek, égitestek tarkálnak a torony falán. E festés mesterét is ismerjük, mert a templom déli keresztszárnyának boltozata felett, a fedél alatt, nehezen megközelíthető helyen a következő vörös festésű minusculás felirat olvasható: Hoc . opus. fecit. petrus. Zabya. Előtte pedig .mo Mo 5 of 0 10 – (1507)” (Keöpeczi Sebestyén József: *A középkori nyugati műveltség legkeletibb határa*. Erdélyi Tudományos Füzetek, 1921, 19.). (A felirat a 2001–2004 közötti restaurálás után már nem található sehol – szerk. megj.) Eszerint a tornyot 1499-ben vagy utána kezdik építeni, 1507-ben befejezik, és Zabya Péter felírja, hogy ezt a munkálatot ő végezte.

A kutatók általában csillagászati vonatkozásokat, az állatövi csillagképek jeleit látják a torony képein. Vannak, akik szerint a pogány kori természetkultusz termékenységi jegyeire emlékeztetnek egyes jelek. Mások a magyar ősvallás és hiedelemvilág stilizált ábráit vélik ezekben.

Keretes írásunkban közöljük Vécsey Gyulának erről szóló, *A csíkrákosi műemlék jelképei* című írását, amely a Hargita Kalendáriumban jelent meg.

Problémás restaurálás

Meglehetősen dilettáns hozzáállás vezetett ahhoz, hogy a két-

követő, ami egy középkori templomnál eleve nem jöhetne szóba. Ezt nagyon kis felületen – pár millimétertől néhány centiméterig – lehet használni ott, ahol a kipergés veszélye fennáll, és más anyagokkal nem lehet megoldani. Ez egy vizes diszperzió, bediffundál (beleivódik, összekeveredik – szerk. megj.) a vakolatba. Itt gyakorlatilag átitatták a vakolatot. És lényegében véve ez az a brutális cselekedet, amit nem lehet megbocsájtani, mert attól a pillanattól kezdve jelenlegi tudásunkkal, technikáinkkal, technológiáinkkal és anyagainkkal nem tudjuk szétválasztani az eredeti felületet a

ez elindít egy kérgesedési folyamatot. Mivel nem tud távozni a pára, ezért mikrorobbanásokat hoz létre a felület alatt. Ez szétrepeszt a műemléket, és idővel ledobja magáról” – magyarázta Molnár Attila.

Mint mondta, hiába tiltakozott és ellenezte, illetve kérte a műemlékvédelmi hivatal akkori vezetőjét, hogy állítsák le a restaurálási folyamatot, ez nem történt meg. Úgy véli, sajnós, megfosztottuk saját magunkat a ma látható és létező egyik legkomolyabb történelmi ereklyénktől.

Kérdésünkre, hogy mit veszítettünk el, kiemelte, hogy a festmények kivitelezése zseniális volt.

re, hogy ők nem voltak restaurátorok, csontprofibban dolgoztak, mint azok, akik utóbb restauráltak. Ugyanis ők nem találgattak, csak abba nyúltak bele, amihez értettek, és zseniális módon egészítették ki a hiányzó részeket. A festett anyag legalább hatvan százalékát intakt módon megtudták őrizni, ez utóbb teljesen odaveszett. Ma ezek az ábrázolások nem is látszanak” – hangsúlyozta Molnár Attila. Hozzátette, az ábrázolásból kiindulva úgy gondolja, hogy itt valamikor egy magas szintű tudásközpont, táltosközpont lehetett. Itt nemcsak ábrázolások voltak, hanem piktoqramok is, azaz képírás. „Sze-



A csíkrákosi templomtorny nyugati oldala az 1970-es évek elején és ma. Benkő Károly (1853) szerint „a nyugati oldalán Jupiter van kicsinálva két kezeiben menyköveket szórva” – Jupiter mára eltűnt



ezres évek elején végzett, nagy károkat okozó restaurálás megtörténhetett – véli Molnár Attila restaurátor, aki még a munkálatok közben jelezte a műemlékvédelmi hivatalnak, valamint különböző fórumokon is felszólalt amiatt, hogy nem szakszerűen zajlik a torony felújítása, sőt, visszafordíthatatlan és visszanyerhetetlen mindaz, ami eltűnik.

„2003-ban György Attila barátommal kimentünk a helyszínre, ahol már javában zajlott a munka, fel volt állványozva a torony. Felmásztunk, ameddig lehetett, körbejártunk mindent, és akkor ért az első megdöbbentő meglepetés, hogy az állványon a járófelület tele volt középkori vakolattal. Begyűjtöttünk több marék vakolatot (eredeti faldarabokat). De akkor már a legfelső szint úgy mond restaurálva volt. Ott azonnal kiderült, hogy nagy bajok vannak, mert egy Plextol nevezetű szintetikus ragasztót használt az el-

hozápplikált felülettől. A másik nagy probléma, hogy – lévén, hogy itt egy filmképző anyagról beszélünk – úgy hatott, mintha műanyag fóliával körbetekert volna az épületet, és innentől kezdve a falnak az átjárhatósága megszűnt. Tehát nem tud távozni a pára, lényegében semmilyen nedvességtartalom, és

„Olyan szarvasábrázolások voltak, amelyek párjukat ritkítják. Olyan könnyed kézzel megrajzolt állatfigurák, amelyek nagyon magas szintűek, és nagyon messze járnak attól, amit odapingáltak utóbb. Annak idején, amikor Zöld Laji vezényletével csíki festőművészek restaurálták a tornyot a hetvenes években, annak ellené-

rintem ez a torony jóval régebbi, mint maga a templom. Visszadátálnám az 500-as, 600-as évekre, de itt már kezdünk ingoványosban járni. Például ott van a hal ábrázolása. A falon látható hal nem él, mert fel van fordulva, és adja magát, hogy a halálról van szó. De ez csak egy jelenet. Ez valamilyen módon fentről lefele olvasható történet kellett legyen valamilyen. De én sem láttam abban az állapotában, mert akkor már szinte a fele le volt kenve.”

Arra is kitért, hogy a 2000-es évek elején látott egy alaprajzot a templomról, és felfigyelt arra, hogy a toronynak a templomhoz képest van egy enyhe eltérési szöge. „Erről nekem beugrott Giottónak egy festménye, ahol Krisztus a kereszten elbólint. Giotto sem azt festette meg, hogy Jézus meghalt, hanem azt a bizonyos pillanatot, amikor élet és halál között vagy.



A csíkrákosi templom nyugati oldala

Folytatás 9. oldalon